

КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ
KIEV INTERNATIONAL INSTITUTE OF SOCIOLOGY

Вул.Волоська 8/5, Київ, 04070, Україна; тел. /факс (+38 044) 537-3376, ел-пошта: office@kiis.com.ua
8/5 Voloska St, Kyiv, 04070, Ukraine; phone/fax (+38 044) 537-3376, e-mail: office@kiis.com.ua
www.kiis.com.ua

*Думки і погляди населення України
напередодні Референдуму щодо незалежності
та через 15 років*

Прес-конференція КМІС, 30 листопада, 15.00
Києво-Могилянська Академія, корпус 5, аудиторія 109
(вул. Волоська 8/5)

Учасники:

Валерій Хмелько – президент КМІС, професор кафедри соціології НаУКМА

*Володимир Паніотто – генеральний директор КМІС, професор кафедри соціології
НаУКМА*

*Тетяна Петренко – магістр соціології, менеджер проектів та заступник
директора Банку даних КМІС*

Дмитро Кракович – директор з консалтингу КМІС

Коротка інформація про дослідження

Цей матеріал підготовлено за даними двох загальноукраїнських вибіркового опитувань дорослого населення України, проведених у 1991 та 2006 роках.

У 1991 році опитування було проведено з 25 вересня по 25 жовтня дослідницьким центром Соціологічної асоціації України, (який у 1992 році був перетворений у Київський міжнародний інститут соціології – КМІС) на замовлення і за опитувальником, розробленим Дослідницьким інститутом Радіо Свобода/Радіо Вільна Європа (РС/РВЕ).

Це було перше репрезентативне для України опитування, проведене методом особистого інтерв'ю (до цього опитування проводилися методом самозаповнення анкет респондентами). 2056 респондентів були опитані загальноукраїнською мережею інтерв'юєрів, підготовлених за безпосередньої участі соціологів Дослідницького інституту РС/РВЕ.

У 2006 році опитування 2000 респондентів проведено КМІС з 13 по 24 жовтня, за опитувальником, більшість запитань у якому ті самі, що й у 1991 році.

Обидва опитування проведені у більш ніж 100 селах, селищах міського типу та містах всіх областей та Криму, а також у Києві за чотирьохступеневою стохастичною на кожній ступені вибіркою, розробленою Володимиром Паніотто та Валерієм Хмельком.

Вибірка будується через випадковий відбір не менше 200 точок опитування (поштових ділянок) в усіх 24 областях України і Криму та випадковий відбір вулиць, будинків та квартир у межах кожної поштової ділянки. Завершальним етапом є випадковий відбір респондентів у домогосподарствах.

В обох опитуваннях, дані яких викладаються у цьому прес-релізі, вибірки репрезентативні для населення України віком від 18 років.

Статистична похибка вибірки в обох опитуваннях з ймовірністю 0,95 не перевищує

- 2,3% для показників близьких до 50%,*
- 2,0% - для показників близьких до 25% та 75%,*
- 1,5% - для показників близьких до 12% та 88%,*
- 1% - для показників близьких до 5% та 95%,*
- 0,5% - для показників близьких до 1% та 99%,*
- 0,2% - для показників близьких до 0,2% та 99,8%.*

(Наведені теоретичні величини статистичної похибки без врахування дизайн-ефекту; для переважної більшості показників вплив дизайну застосованої в опитуванні стохастичної вибірки підвищує похибку не більше ніж у 1.5 рази).

Ставлення до незалежності України напередодні референдуму 1991 року і тепер

В.Хмелько

- *На референдумі 1 грудня 1991 року за незалежність України проголосувало 76,0% усіх виборців країни, які склали 90,3% з тих виборців, що взяли участь у голосуванні.*
- За місяць до референдуму 1991 року щодо незалежності України, готовність проголосувати за її незалежність висловили 64% усіх виборців, які склали майже 89% тих, хто на цей момент визначилися як будуть голосувати;
- тепер, за місяць до п'ятнадцятої річниці референдуму, готовність знову проголосувати за незалежність висловили 53% усіх виборців, які складають 70% тих, хто на цей момент визначилися як би вони проголосували;
- *у порівнянні зі станом напередодні референдуму частка тих, хто готовий проголосувати за незалежність нашої країни, серед виборців в цілому тепер менша на 11%, а серед тих з них, хто визначився як голосувати, – менша на 19%.*
- *На референдумі 1991 року з тих, хто взяв участь у голосуванні, за незалежність України проголосували: у Західному регіоні – 97% виборців, у Центральному – 95%, у Південному – 84% і у Східному – 85%.*
- За місяць до референдуму, з тих, хто на цей момент визначилися, готовність проголосувати за незалежність України висловили: у Західному регіоні – 97% виборців, Центральному – 94%, Південному – 82% і у Східному – 79%;
- тепер з тих, хто на цей момент визначилися, готовність проголосувати за незалежність України висловили: у Західному регіоні – 93% виборців, Центральному – 79%, Південному – 57% і у Східному – 49%.
- В цілому, як і 15 років тому, зараз позитивне ставлення до незалежності України вище у тих з регіонів, де сильніші надії на допомогу Заходу, і вище негативна оцінка впливу на Україну політики Росії, і, навпаки, там, де сильніші надії на допомогу Росії, там нижче позитивне ставлення до незалежності України;
- аналіз відповідних статистичних зв'язків дозволяє припустити, що зменшення підтримки незалежності України у порівнянні з 1991 роком з усіх зовнішньополітичних орієнтацій найбільше пов'язане з посиленням позитивного і зменшенням негативного ставлення до Росії.

В опитуванні, проведеному у жовтні 1991 року серед інших ми ставили таке запитання:

24 серпня український парламент проголосив повну незалежність. Населення України висловить своє ставлення до Акту про незалежність на референдумі, який відбудеться 1 грудня. Якщо б референдум відбувався сьогодні, як би Ви проголосували?

В опитуванні, проведеному у жовтні 2006 року, ми поставили запитання таке саме за змістом:

24 серпня 1991 року український парламент проголосив повну незалежність. Населення України висловило своє ставлення до Акту про незалежність на референдумі, який відбувся 1 грудня 1991 р. Якщо б референдум відбувався сьогодні, як би Ви проголосували?

Розподіли (у відсотках) відповідей усіх опитаних респондентів та тих, хто на момент опитування визначився зі своїм вибором, у 1991 та у 2006 роках наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

	1991 рік		2006 рік		Різниця між даними 2006 та 1991 років	
	з усіх опитаних	з тих, хто визначився	з усіх опитаних	з тих, хто визначився	з усіх опитаних	з тих, хто визначився
За акт про незалежність	64.3	88.7	53.3	70.2	-11.0	-18.5
Проти акту про незалежність	8.2	11.3	22.6	29.8	14.4	18.5
Не брав би участі у референдумі	3.0	-	10.6	-	7.6	-
Ще не вирішили, важко сказати	23.7	-	13.4	-	-10.3	-
ЗАГАЛОМ	100.0	100.0	100.0	100.0	-	-

Дані, наведені в цій таблиці, показують, що **більшість населення України і сьогодні готова голосувати за її незалежність.**

Водночас, у порівнянні зі станом напередодні референдуму частка тих, хто готовий проголосувати за незалежність нашої країни, серед виборців в цілому тепер менша на 11%, а серед тих з них, хто визначився як голосувати, – менша на 18%.

Розподіли (у відсотках) відповідей усіх, хто на момент опитування визначився зі своїм вибором, в Україні в цілому та в її чотирьох великих регіонах¹ у 1991 та у 2006 роках наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

1991 рік	Україна в цілому	Західний	Центральний	Південний	Східний
За акт про незалежність	88.7	96.9	94.4	81.6	78.5
Проти акту про незалежність	11.3	3.1	5.6	18.4	21.5
ЗАГАЛОМ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
2006 рік	Україна в цілому	Західний	Центральний	Південний	Східний
За акт про незалежність	70.2	93.3	79.4	57.2	49.0
Проти акту про незалежність	29.8	6.7	20.6	42.8	51.0
ЗАГАЛОМ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Дані, наведені в таблиці 2, засвідчують, що за 15 років підтримка незалежності України найменше, на 3.6%, зменшилася у Західному регіоні; помітно більше, на 15%, – у Центральному регіоні; ще більше, на 24.4%, – у Південному; і найбільше – на 29,5% – у Східному регіоні.

В результаті, Східний регіон зараз відрізняється від трьох інших великих регіонів тим, що лише в ньому виборців, готових проголосувати за незалежність України, не більше тих, які готові проголосувати проти її незалежності.²

¹ **Західний регіон** — Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Чернівецька і Хмельницька області; **Центральний** — Житомирська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Чернігівська і Київська області та місто Київ; **Південний** — Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області й АР Крим; **Східний** — Харківська, Донецька і Луганська області.

² Різниця між 49,0 та 51,0 відсотками статистично незначуща, оскільки менша за похибку вибірки.

Крім наведеного вище запитання стосовно готовності проголосувати за Акт незалежності у 1991 році соціологи з Дослідницького інституту РС/РВС у блок питань стосовно міри згоди або незгоди стосовно різних, в тому числі політично чутливих, суджень, включили декілька, міра згоди/незгоди з одним з яких безпосередньо стосувалася ставлення до незалежності нашої країни: «Україна має бути повністю незалежною».

Міра згоди або незгоди з цим, як і з іншими 35 судженнями, фіксувалася за такою шкалою можливих відповідей:

- 1 – повністю не згоден
- 2 – радше не згоден, аніж згоден
- 3 – і згоден, і не згоден
- 4 – радше згоден, аніж не згоден
- 5 – повністю згоден.

Вирахуваний за цією шкалою показник рівня згоди/незгоди з тим, що Україна має бути повністю незалежною, ще у 1991 році виявився досить помітно пов'язаним з показниками рівня згоди/незгоди стосовно трьох інших суджень: «Москва – причина усіх наших бід», «Україна може вижити тільки з допомогою Росії» та «Ми можемо вижити тільки з допомогою Заходу». Особливо помітний зв'язок у відмінностях між цими показниками, розрахованими для великих регіонів (див. таблицю 3).

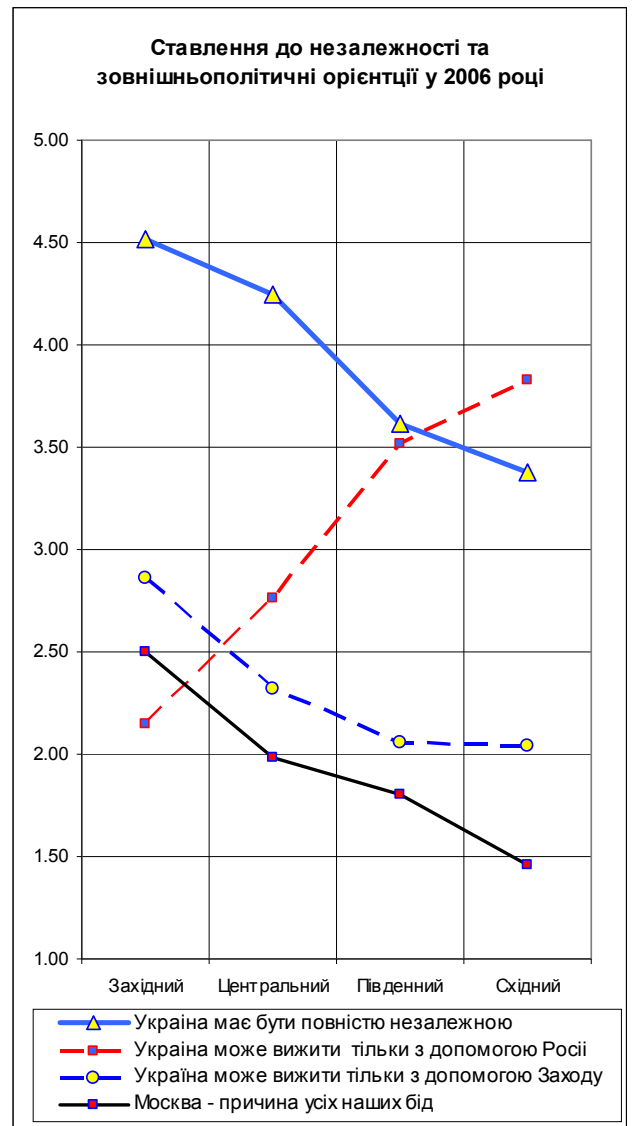
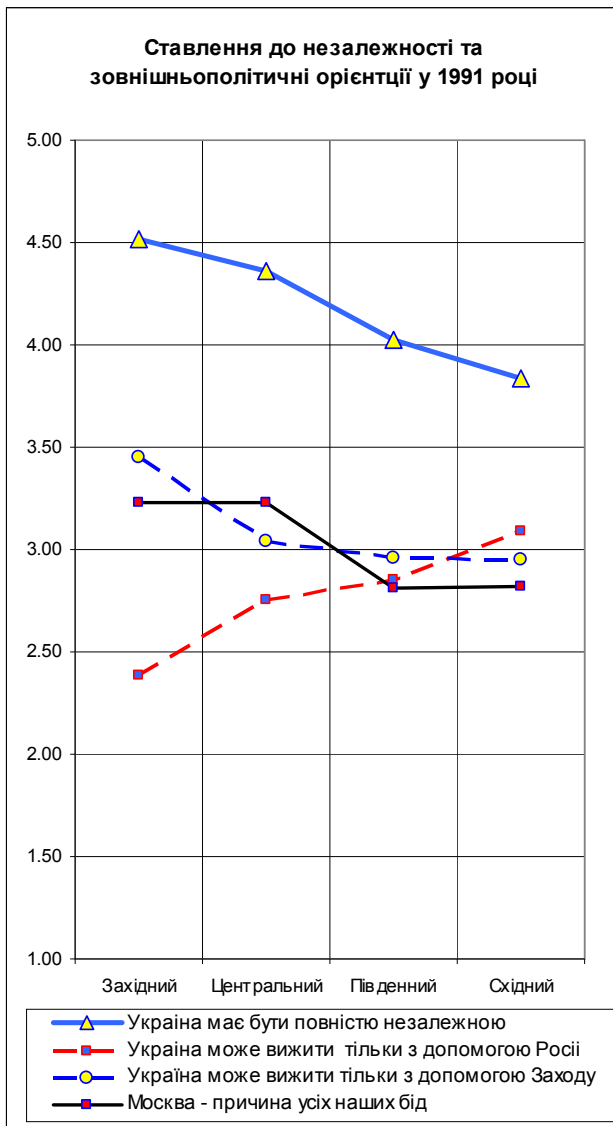
Таблиця 3

1991 рік	Україна в цілому	Західний	Центральний	Південний	Східний
Україна має бути повністю незалежною	4.20	4.51	4.36	4.03	3.84
Ми можемо вижити тільки з допомогою Заходу	3.09	3.45	3.04	2.96	2.95
Москва - причина усіх наших бід	3.03	3.23	3.23	2.81	2.82
Україна може вижити тільки з допомогою Росії	2.77	2.39	2.75	2.85	3.09
2006 рік	Україна в цілому	Західний	Центральний	Південний	Східний
Україна має бути повністю незалежною	3.95	4.52	4.25	3.62	3.38
Ми можемо вижити тільки з допомогою Заходу	2.28	2.86	2.32	2.06	2.04
Москва - причина усіх наших бід	1.91	2.50	1.98	1.80	1.46
Україна може вижити тільки з допомогою Росії	3.09	2.15	2.76	3.52	3.83

Наведені дані свідчать, що вже у 1991 році позитивне ставлення до незалежності України було вищим у тих з регіонів, де сильнішими були і орієнтації на допомогу Заходу, і негативна оцінка впливу на Україну «Москви» (кореляція між цими показниками у регіонах складала 0,81 та 0,94, відповідно). І навпаки, чим сильнішими були в регіонах орієнтації на допомогу Росії, тим нижчою там було позитивне ставлення до незалежності України (кореляція між цими показниками дорівнювала -0,94).

Ці зв'язки за характером залишилися такими самими і у 2006 році. Відбулися лише деякі кількісні зміни: посилювався позитивний зв'язок позитивного ставлення до незалежності України з очікуваннями на допомогу Заходу (з 0,81 до 0,91) та негативний – з очікуваннями на допомогу Росії (з -0,94 до -0,99), а зв'язок з негативною оцінкою впливу «Москви» залишився на тому ж рівні. Але при цьому орієнтації на допомогу Заходу в усіх регіонах значно ослабшали. А от орієнтації на допомогу Росії трохи ослабшали лише у Західному регіоні. В Центральному ж регіоні вони взагалі не ослабшали, а у Південному і Східному регіонах – майже на чверть посилілись. Негативні ж оцінки хоча і ослабшали в усіх регіонах, але у Західному – помітно менше, ніж у Центральному, а у Південному – помітно менше, ніж у Східному

В результаті, якщо ставлення до незалежності України у 2006 році у Західному регіоні виявилось не менш позитивним, ніж у 1991 році, а у Центральному регіоні – незначно меншим, то у Південному і Східному регіонах воно стало помітно менш позитивним. В цілому ж, аналіз відповідних статистичних зв'язків дозволяє припустити, що зменшення підтримки незалежності України з усіх зовнішньополітичних орієнтацій найбільше пов'язане з посиленням позитивного ставлення і зменшенням негативного ставлення до Росії. (Наочно зазначені зміни можна побачити на наведених нижче графіках.)

Динаміка антисемітизму в Україні (1991 – 2006)

Паніотто В.І.

- З 1991 до 2006 рівень антисемітизму в Україні суттєво зріс. Найбільші темпи зростання антисемітизму були в Західному та Східному регіонах, менші – в Центральному та Південному регіонах.
- Частка населення, що при опитуванні погоджується допустити євреїв у своє найближче оточення (як членів своєї родини та друзів) зменшилася з 1994 до 2006 з 38% до 21%. Частка населення, що не хотіла б, щоб євреї були жителями України збільшилася за цей період з 26% до 36%.

- Ставлення населення України до євреїв суттєво гірше, ніж до українців, росіян та білорусів, але краще, ніж до інших досліджуваних етнічних груп. Найменш упереджене ставлення населення України до україномовних українців, далі йдуть російськомовні українці, потім росіяни та білоруси. Далі з деяким відривом йдуть євреї, потім поляки, німці, французи, канадці, американці, румуни. Потім з великим відривом йдуть негри та цигани.
- Зростання рівня антисемітизму в Україні тісно пов'язане з загальним зростанням рівня ксенофобії, а з 1994 до 2003 року практично повністю пояснюється зростанням рівня ксенофобії до всіх етнічних груп, а не суто до євреїв. Але в останні 4 роки динаміка рівня антисемітизму не співпадає з динамікою ксенофобії.
- Головними факторами, що впливають на рівень антисемітизму є рівень освіти та місце проживання респондента. Чим вища освіта - тим нижче рівень антисемітизму, у селі рівень антисемітизму вищий, ніж у місті, чим більше місто – тим нижчий рівень антисемітизму (така сама закономірність характерна і для рівня ксенофобії).
- Найбільш тривожною тенденцією у зростанні рівня антисемітизму є те, що за останні 10 років найбільш інтенсивне зростання рівня антисемітизму характерне для молоді 18-20 років (ми не досліджували молодь до 18 років). Якщо загальний рівень ксенофобії є найвищим серед старших вікових груп і молоді люди 18-20 мають нижчий рівень ксенофобії, ніж інші вікові групи, то рівень антисемітизму серед них є найвищим з усіх вікових груп. Зокрема 45% молоді не хотіла б бачити євреїв жителями України.

* * *

Антисемітизм як упереджене ставлення до євреїв є складним багатовимірним явищем, тому для його опису потрібні спеціальні дослідження. Ми ж маємо дуже обмежену кількість індикаторів упередження до євреїв і можемо казати лише про дуже загальні тенденції динаміки і факторів антисемітизму в Україні.

Таблиця 2.1. Відповіді на запитання Чи згодні Ви з судженням «Євреї такі ж громадяни країни, як і інші» у 1991 та 2006 році, %

Варіанти відповідей	1991	2006	Різниця
Повністю не згоден	8.6	2.6	-6.0
Скоріше не згоден, ніж згоден	3.5	3.5	0.0
І згоден і не згоден	4.3	9.7	5.4
Скоріше згоден, ніж не згоден	6.3	21.2	14.9
Повністю згоден	73.0	57.4	-15.6
Важко відповісти	4.2	5.6	1.4
Загалом	100	100	

У 1991 році майже три чверті населення були повністю згодні з тим, що євреї є такими ж громадянами, як і інші, а зараз таку впевненість мають лише 57%, приблизно на 15% менше.

За 15 років рівень антисемітизму зріс. Як бачимо з таблиці 2 це зростання відбулося переважно за рахунок Західного та Східного регіонів.

Таблиця 2.2. Відсоток впевнених, що євреї такі самі громадяни України як інші у 1991 та 2006 році, %

Регіон	1991	2006	Різниця
Західний	78%	45%	-32%
Центральний	73%	68%	-5%
Південний	71%	62%	-8%
Східний	71%	47%	-23%
УКРАЇНА В ЦІЛОМУ	73%	57%	-15%

Для більш детального аналізу динаміки антисемітизму ми маємо можливість залучити також дані моніторингу КМІСа з ксенофобії, який ми запровадили з 1994 року¹. Тому більш детальну інформацію ми маємо не за 15, а за 12 років. Для виміру упереджень використовується так звана шкала соціальної дистанції Богардуса (1 – мінімальне упередження, 7 – максимальне), опис методології – у додатку 1.

Таблиця 2.3. Соціальна дистанція від населення України до євреїв у 1994 та 2006 році, %

Я згоден допустити євреїв ...	1994	2006
Як членів своєї родини	21.6	8.3
Як близьких друзів	16.3	12.2
Як сусідів	14.7	16.8
Як колег по роботі	6.4	7.2
Як жителів України	15.5	19.9
Як гостей України	17.5	29.0
Не пускав би в Україну	8.0	6.6
	100	100
Індекс соціальної дистанції	3.63	4.31

Дані таблиці 2.3. показують, що якщо у 1994 році біля 38% населення погоджувались допускати євреїв як членів своєї родини та друзів, то у 2006 році – тільки 20.5%. І навпаки, частка населення, що готова бачити євреїв тільки як гостей України чи взагалі не пускала би їх в Україну зросла з 25.5% до 35.6%. Це означає, що якщо у 1994-му біля 75% населення погоджуються, що євреї можуть бути громадянами України, то у 2006 році ця

¹ Для визначення відношення до представників різних етнічних груп (рівню ксенофобії) ми використовували дані 14 соціологічних опитувань “КМІС-Омнібус”, проведених Київським міжнародним інститутом соціології в 1994-2006 роках (у 2001-му році було проведено два опитування). Дані репрезентативні для населення України у віці 18 років і старше. Вибірка стохастична з використанням відбору пропорційно кількості населення, стратифікована по областях і типу поселення.

Опитування проводилися в різні роки в 120 - 165 містах і селах (на території 250 - 375 поштових відділень) у всіх 24 областях України і в Криму. Всього в кожному дослідженні опитувалось приблизно 1500-2000, загалом опитано 24210 респондентів у віці 18 років та старше. Помилка вибірки для масиву в цілому за часткою ознаки в різні роки коливалася ось 3% до 4% з урахуванням дизайн-ефекту (ми оцінюємо дизайн-ефект нашої вибірки як 1,5).

частка зменшилася на 10% (приблизно до 65%). Ці дані добре узгоджуються з даними таблиці 2.1.

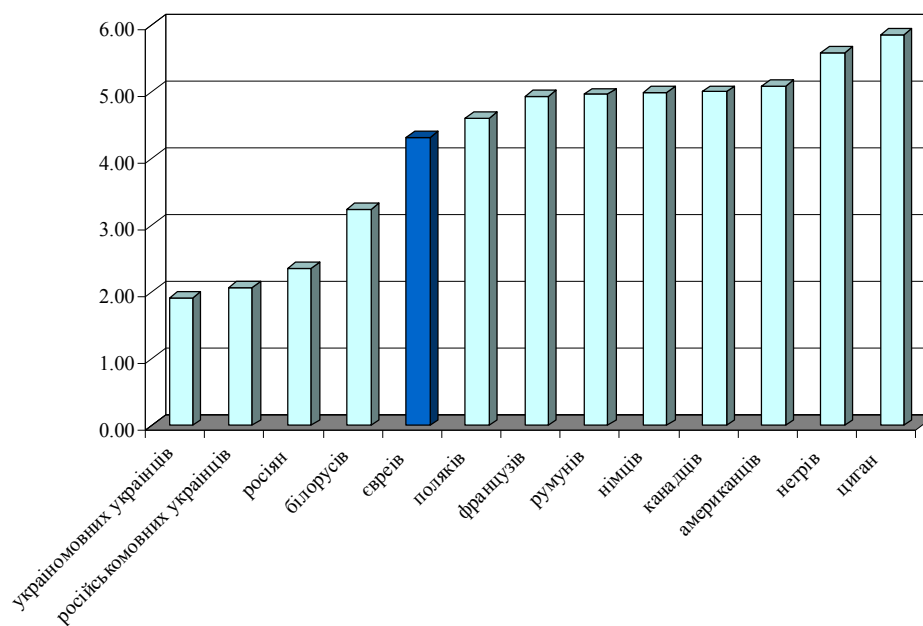
Хоча те, що більше третини населення України не готова допустити євреїв як жителів України, є доволі неприємним фактом, з його інтерпретацією слід бути дуже обережним. По-перше, ми пока що не дуже добре знаємо, як пов'язані відповіді за шкалою Богардуса та реальний рівень антисемітизму, що включає і поведінку опитаних. Тому отримані дані надійно свідчать про зростання антисемітизму, але наведені відсотки не можуть бути надійно інтерпретовані як реальна поведінка. Якщо 8% вербально згодні допустити євреїв як членів своєї родини, то це не значить, що вони саме так і зроблять, якщо така проблема виникне у реальності (до того ж цей відсоток для реальної поведінки може бути як більшим, так і меншим). По-друге, відносна ситуація з євреями є не гіршою, ніж з багатьма іншими етнічними групами (див. Таблицю 2.4). Якщо євреїв не хоче бачити жителями України 35.6% населення, то румун - 61.4%, а циган – 71.8%.

Таблиця 2.4. Ставлення населення України до деяких етнічних груп у 2006 році

	Членів сім'ї	Близьких друзів	Сусідів	Колег по роботі	Жителів України	Гостей України	Не пускав би в Україну	Разом (%)
Україномовні Українці	57	21,4	9,4	1,1	8,5	2,4	0,2	100%
Українці російськомовні	53,0	21,4	9,9	2,2	8,6	4,5	0,4	100%
Росіяни	44,3	21,7	15,2	2,6	6,0	9,6	0,7	100%
Білоруси	18,6	21,8	26,7	4,3	7,5	20	1,1	100%
Євреї	8.3	12.2	16.8	7.2	19.9	29	6.6	100%
Американці	6,6	7,8	8,4	6,3	4,1	52,2	14,6	100%
Канадці	5,7	7,2	10,6	7,0	5,5	58,7	5,3	100%
Поляки	7,4	7,6	18,1	7,0	8,3	46,0	5,6	100%
Французи	6,4	7,6	9,4	7,9	4,9	59,8	4,0	100%
Німці	5,9	6,4	10,2	10,5	6,2	53,0	7,8	100%
Румуни	5,3	6,1	14,3	5,5	7,4	52,9	8,5	100%
Негри	3,1	4,2	5,2	3,5	5,0	61	18,0	100%
Цигани	1,9	3,3	4,6	1,3	17,1	31,1	40,7	100%

Як бачимо з графіку 1, соціальна дистанція до євреїв найменша після українців, росіян та білорусів.

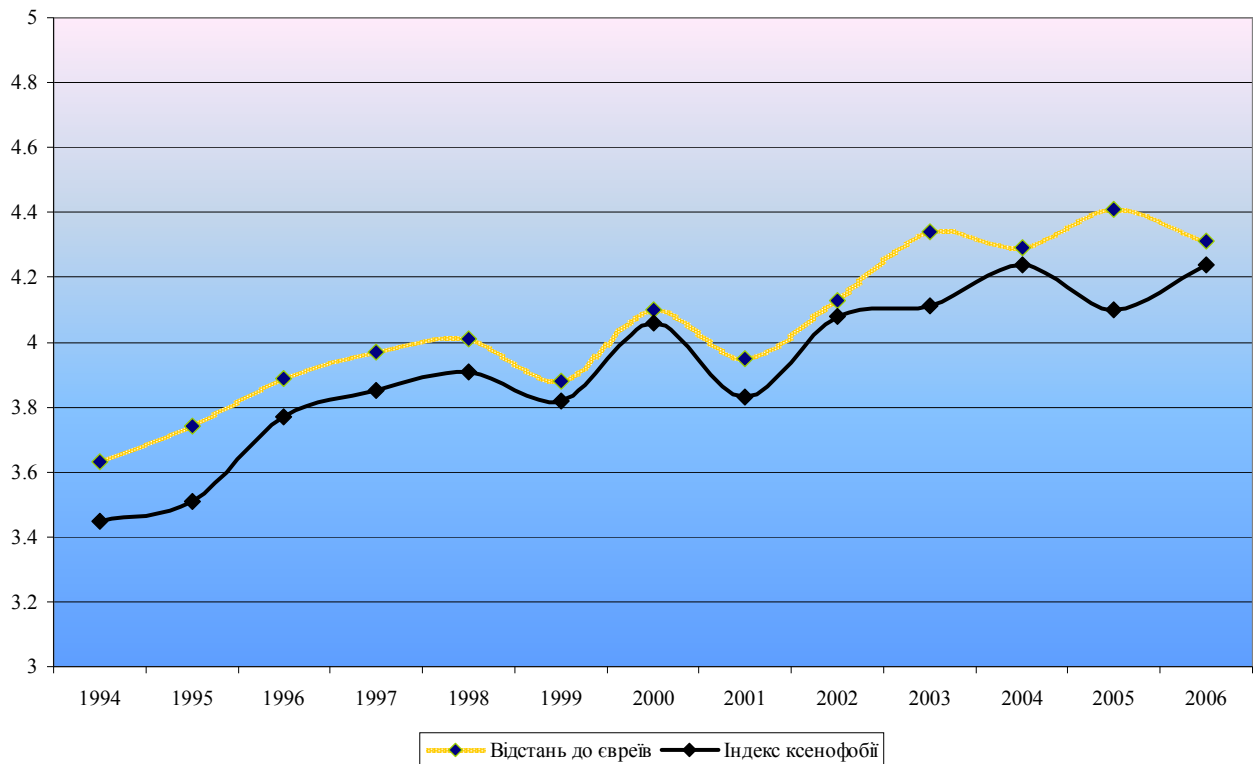
**Індекс соціальної дистанції від населення України до різних національностей
2006 рік**

З графіку видно, що ієрархія упереджень населення є наступною:

- Україномовні українці, російськомовні українці, потім росіяни та білоруси.
- Далі з деяким відривом йдуть євреї, потім поляки, німці, французи, канадці, американці, румуни.
- Потім з великим відривом йдуть негри та цигани.

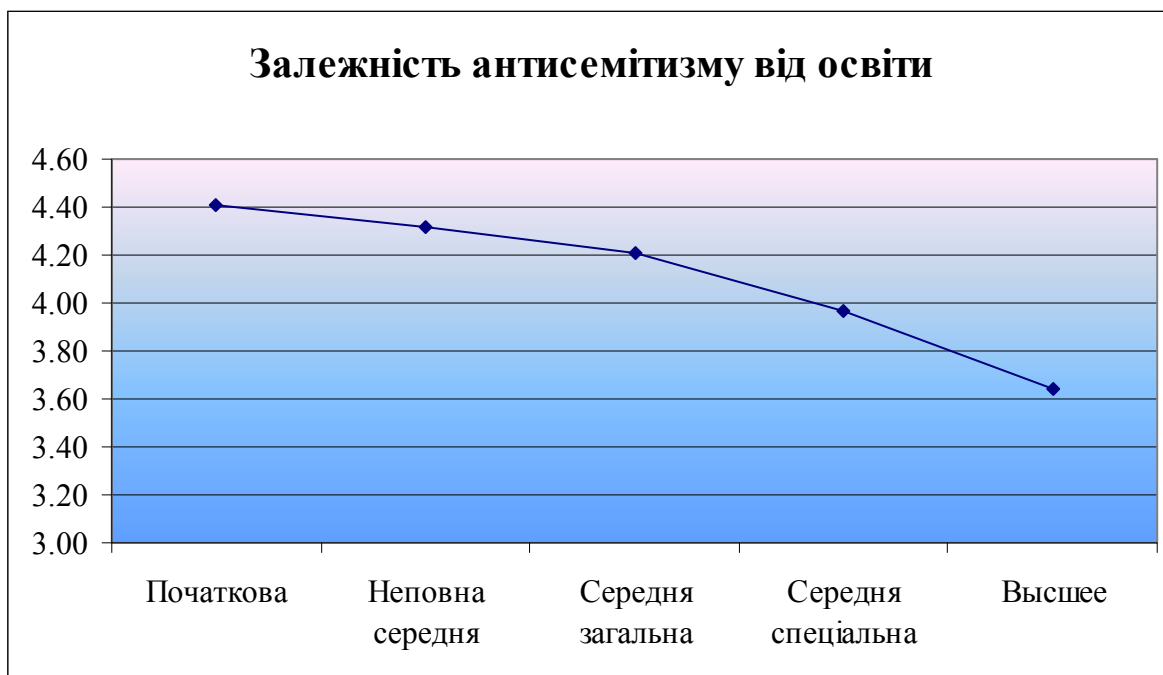
Графік 2. Динаміка соціальної дистанції до євреїв і рівня ксенофобії в Україні (1994-2006)

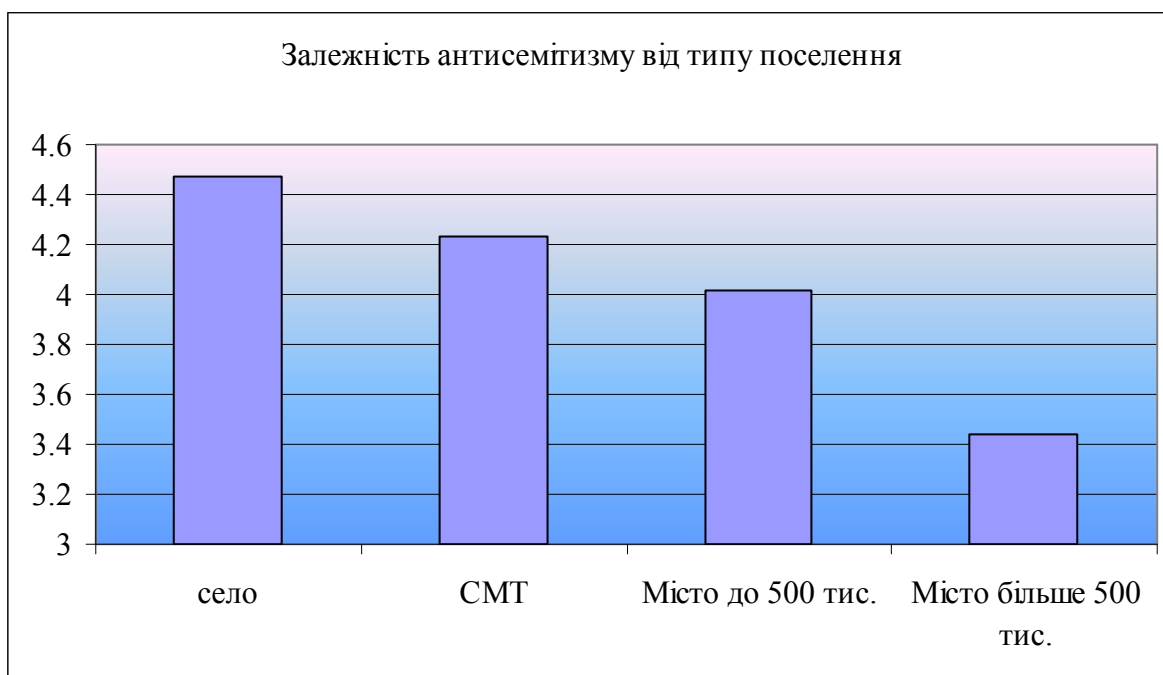
Графік 2 показує динаміку соціальної дистанції до євреїв (яку до певної міри можна вважати індикатором рівня антисемітизму). Як бачимо, зміни цих графіків йдуть дуже синхронно (особливо до 2003 року). Коефіцієнт кореляції між цими рядами даних дорівнює 0.94 (а якщо не включати останні 4 роки – 0.99), що свідчить про те, що зростання рівня антисемітизму пов'язане з зростанням загального рівня ксенофобії в Україні і в цілому не є специфічним саме для євреїв (щонайменше це стосується 1994-2002 років).

Фактори антисемітизму перевірялися на даних об'єднаного масиву з 14 досліджень (це має перевагу надійності отриманих результатів,).

Рівень антисемітизму суттєво залежить від рівня освіти – чим вищий рівень освіти, тим нижче рівень антисемітизму (див. графік 3)

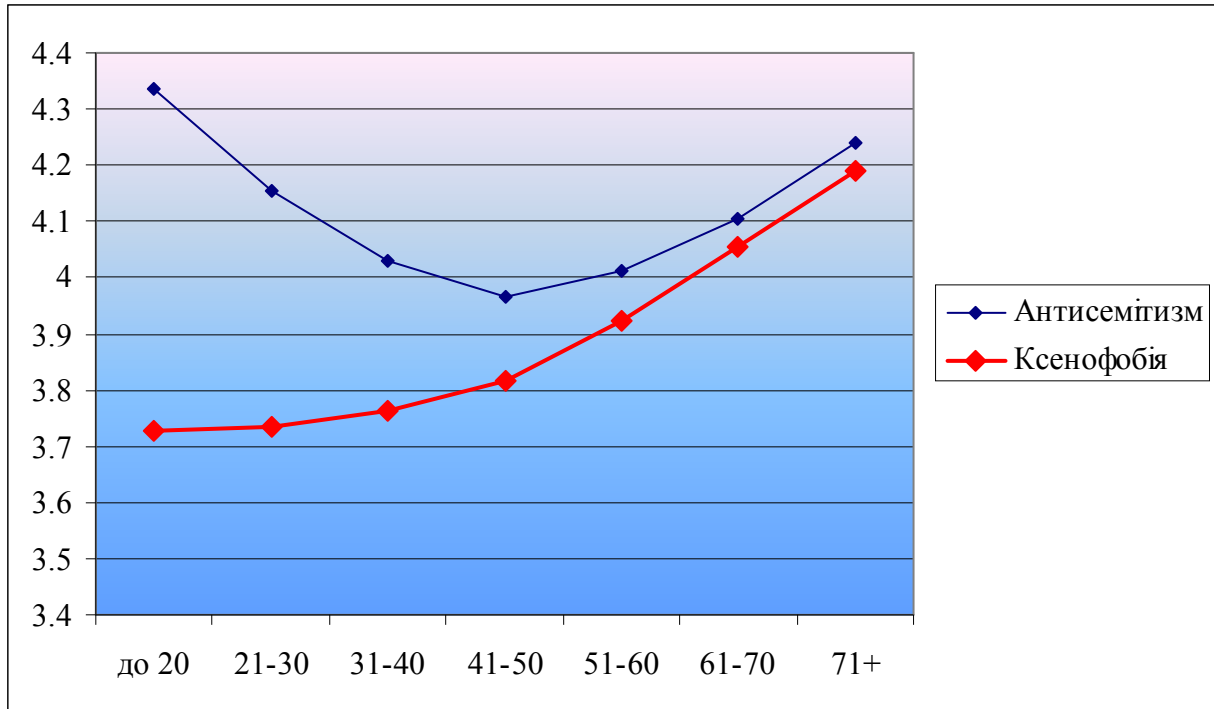
Рівень антисемітизму залежить від типу поселення: у місті він нижче, ніж у селі і з зростанням розміру міста рівень антисемітизму падає (див. графік 4).

Якщо інші залежності були нами очікувані з досліджень ксенофобії (всі залежності такі самі як для ксенофобії), то залежність антисемітизму від віку суттєво відрізняється від залежності ксенофобії від віку (див. графік). Якщо серед молоді до 20 років рівень ксенофобії найнижчий, то рівень антисемітизму – найвищий серед усіх вікових груп (див. графік 5).

Це дуже тривожні дані, що показують зростання антисемітизму саме серед молоді.

Графік 5. Залежність антисемітизму від віку

Якщо ми подивимося на дані таблиці 2.5, то побачимо, що за останні 10 років кількість тих, хто не хотів би бачити євреїв жителями України (ми віднесли до них тих, хто допускає євреїв лише як гостей України чи взагалі не пускали би їх в Україну) виросла в цілому на 9%, а серед молоді 18-20 років – приблизно на 16%.

Таблиця 2.5. Відсоток тих, хто не хотів би бачити євреїв жителями України у 1994-96 і через 10 років

Вік	1994-1996	2004-2006	Різниця
18-20	29.9	45.5	15.7
21-30	28.0	39.1	11.1
31-40	28.1	37.3	9.2
41-50	26.5	35.5	9.1
51-60	26.0	33.7	7.7
61-70	29.4	33.3	3.9
71+	29.9	42.3	12.3
Всі	27.9	37.0	9.1

Додаток 1. Шкала Богардуса

Для визначення відношення до представників різних етнічних груп ми використовували шкалу соціальної дистанції Богардуса в редакції, використаній Н.Паніною:

У таблиці, наведеній нижче, в кожному рядку обведіть, будь ласка, кружечком цифру - варіант твердження, з яким Ви згодні.

Я ЗГОДЕН ДОПУСТИТИ ПРЕДСТАВНИКІВ НАЗВАНОЇ У РЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРУПИ ЯК:

- членів Вашої сім'ї.....1
- близьких друзів.....2
- сусідів.....3
- колег по роботі.....4
- мешканців України.....5
- відвідувачів України.....6
- не пускав би в Україну.....7

ТАБЛИЦЯ ЕТНІЧНИХ ГРУП

1.	американців	1	2	3	4	5	6	7
2.	білорусів	1	2	3	4	5	6	7
3.	євреїв	1	2	3	4	5	6	7
4.	канадців	1	2	3	4	5	6	7
5.	негрів	1	2	3	4	5	6	7
6.	німців	1	2	3	4	5	6	7
7.	поляків	1	2	3	4	5	6	7
8.	росіян	1	2	3	4	5	6	7
9.	румун	1	2	3	4	5	6	7
10.	українців російськомовних	1	2	3	4	5	6	7
11.	українців україномовних	1	2	3	4	5	6	7
12.	французів	1	2	3	4	5	6	7
13.	циган	1	2	3	4	5	6	7

Шкала побудована таким чином, що якщо респондент згоден допустити представників деякої національної групи як членів своєї сім'ї, то він згоден також допустити їх і як друзів, сусідів, колег і т.д., а якщо, наприклад, він згоден допустити їх як колег по роботі, то, природно, він згоден також допустити їх і як жителів або відвідувачів України. Таким чином, якщо респондент обвів кружечком якусь цифру в рядку, то він обведе і всі цифри, які більше. Можна вважати відповіддю на питання першу (найменшу) цифру в рядку, тобто мінімальну соціальну дистанцію, на яку респондент згоден допустити до себе представників даної етнічної групи. Результати наведені у таблиці 2.4.

Тоді індекс соціальної дистанції між певною групою респондентів і деякою етнічною групою - це середнє арифметичне від мінімальних соціальних дистанцій, на яку респонденти згодні допустити представників даної етнічної групи. Він змінюється від 1 до 7. Індекс рівний 1, якщо всі респонденти згодні, щоб представники даної національної групи були членами їх

сімей; індекс рівний 7, якщо всі респонденти не пускали б представників даної національної групи до України. Результати наведені у графіку 1 та інших.

Рівень толерантності до людей з гомосексуальною орієнтацією та хворих на СНІД: зміни за 15 років

Т. Петренко

Рівень толерантності до хворих на СНІД

1 грудня – Всесвітній день солідарності з ВІЛ-позитивними людьми. Як відомо, в 1995 році в Україні почалася епідемія ВІЛ/СНІДу, тоді як перші випадки інфікування ВІЛ були зареєстровані раніше, в 1987 році. На сьогодні за оцінками експертів в Україні близько 500.000 ВІЛ-позитивних людей¹.

У 1991 та 2006 роках КМІС дослідив рівень згоди українського населення з судженням, яке є проявом одного із найбільш сильних видів дискримінації по відношенню до людей, хворих на СНІД – “Хворі на СНІД повинні бути ізольовані від суспільства”.

Як показують дані КМІС, за останні 15 років на фоні зростання кількості ВІЛ-позитивних людей в Україні зменшився рівень нетолерантності по відношенню до хворих на СНІД. Так, якщо в 1991 році частка українського населення, яке повністю погоджувалось з тим, що хворі на СНІД мають бути ізольовані від суспільства, складала 42.5%, то в 2006 році вона зменшилась до 24.6%.

Таблиця 3.1. Відповіді на запитання “Якою мірою Ви згодні чи не згодні з судженням “Хворі на СНІД повинні бути ізольовані від суспільства” у 1991 та 2006 рр. (%)

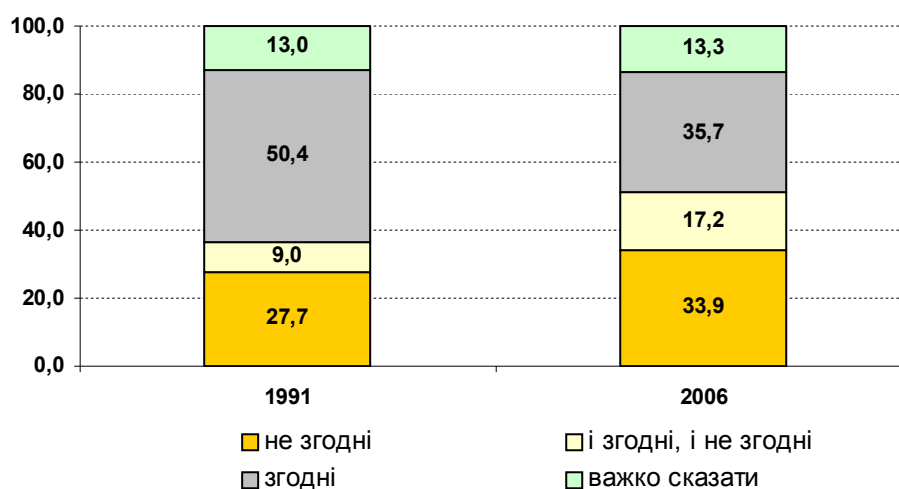
	1991	2006	Різниця
повністю не згодні	21.7	17.5	4.2
радіше не згодні, ніж згодні	6.1	16.4	-10.3
і згодні, і не згодні	9.0	17.2	-8.2
радіше згодні, ніж не згодні	7.9	11.1	-3.2
повністю згодні	42.5	24.6	17.9
важко сказати	13.0	13.3	-0.3
УСЬОГО	100.0	100.0	

У цілому, частка тих, хто “повністю згодні” та “радіше згодні, ніж не згодні” з тим, що хворі на СНІД мають бути ізольовані від суспільства, за 15 років зменшилась від 50.4% до 35.7%, тоді як частка тих, хто більшою або меншою мірою не згоден з потребою ізоляції хворих на СНІД зросла від 27.7% до 33.9%². Ці зміни були спричинені переважно зростанням рівня толерантності серед населення у віці 30-59 років.

¹ <http://www.un.kiev.ua/en/mdg6/>

² “Не згодні” – сума відсотків відповідей “повністю не згодні” та “радіше не згодні, ніж згодні”; “згодні” – сума відсотків відповідей “повністю згодні” та “радіше згодні, ніж не згодні”.

Діаграма 3.1. Рівень згоди з судженням “Хворі на СНІД повинні бути ізольовані від суспільства” у 1991 та 2006 рр. (%)

За даними КМІС 2006 року, рівень толерантності до хворих на СНІД не відрізняється в чоловіків та жінок. Менш толерантними, ніж решта населення, є люди у віці 60 років і старше.

Таблиця 3.2. Розподіл відповідей на запитання “Якою мірою Ви згодні чи не згодні з судженням “Хворі на СНІД повинні бути ізольовані від суспільства” за віковими групами, 2006 р. (%)

	18-29 років	30-44 років	45-59 років	60 років і старше
не згодні	37.6	37.8	35.3	25.8
і згодні, і не згодні	18.4	18.8	18.2	13.7
згодні	34.1	32.8	33.6	41.6
важко сказати	9.9	10.6	12.9	18.9
УСЬОГО	100.0	100.0	100.0	100.0

У сільській місцевості населення України є менш толерантним по відношенню до хворих на СНІД, аніж населення міст.

Таблиця 3.3. Розподіл відповідей на запитання “Якою мірою Ви згодні чи не згодні з судженням “Хворі на СНІД повинні бути ізольовані від суспільства” за типом поселення, 2006 р. (%)

	Міське населення	Сільське населення
не згодні	37.4	26.6
і згодні, і не згодні	17.4	16.6
згодні	32.8	41.7
важко сказати	12.4	15.1
УСЬОГО	100.0	100.0

Рівень толерантності до людей з гомосексуальною орієнтацією

Люди з гомосексуальною орієнтацією залишаються в Україні групою, яка зазнає стигматизації.

У 1991 та в 2006 роках КМІС провів заміри рівня толерантності до чоловіків з гомосексуальною орієнтацією, використавши запитання “Якою мірою Ви згодні чи не згодні з судженням “Суспільство має ставитися до гомосексуалістів як до всіх інших людей”¹.

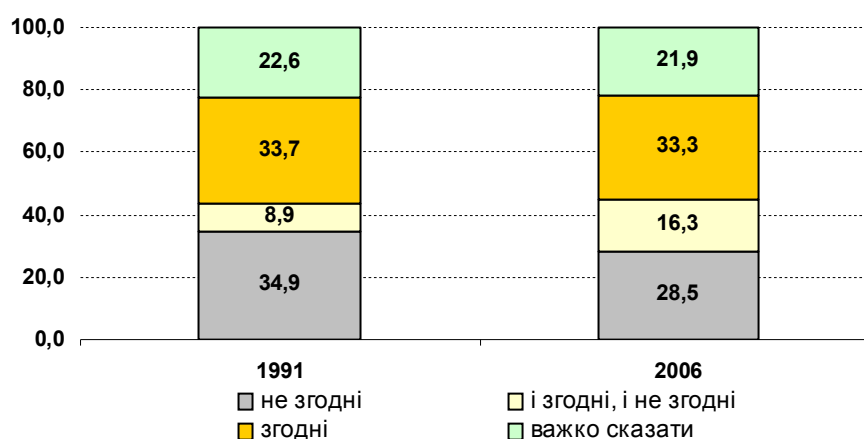
Як свідчать дані КМІС, рівень толерантності по відношенню до чоловіків з гомосексуальною орієнтацією за останні 15 років мало змінився. Зміни, які прослідковуються, характеризуються певним зменшенням впевненості в ставленні до зазначеного судження (зменшенням відсотків категоричних висловлювань згоди та незгоди).

Таблиця 3.4. Відповіді на запитання “Якою мірою Ви згодні чи не згодні з судженням “Суспільство має ставитися до гомосексуалістів як до всіх інших людей” у 1991 та 2006 рр. (%)

	1991	2006	Різниця
повністю не згодні	27.6	19.5	8.1
радше не згодні, аніж згодні	7.3	9.0	-1.7
і згодні, і не згодні	8.9	16.3	-7.4
радше згодні, аніж не згодні	7.1	13.5	-6.4
повністю згодні	26.6	19.9	6.7
важко сказати	22.6	21.9	0.7
УСЬОГО	100.0	100.0	

Дані КМІС жовтня 2006 року свідчать про те, що за 15 років, які минули від 1991 року, в Україні дещо зменшилась частка населення, яке тією чи іншою мірою не згодне з тим, що суспільство має ставитися до гомосексуалістів як до всіх інших людей (з 34.9% до 28.5%). При цьому не змінилася частка прихильників рівного ставлення (33.7% та 33.3%) та зросла частка тих, хто дає посередню оцінку – “і згодні, і не згодні” (з 8.9% до 16.3%).

Діаграма 3.4. Рівень згоди з судженням “Суспільство має ставитися до гомосексуалістів як до всіх інших людей” у 1991 та 2006 рр. (%)

¹ У 2006 в тексті запитань збережена редакція 1991 року.

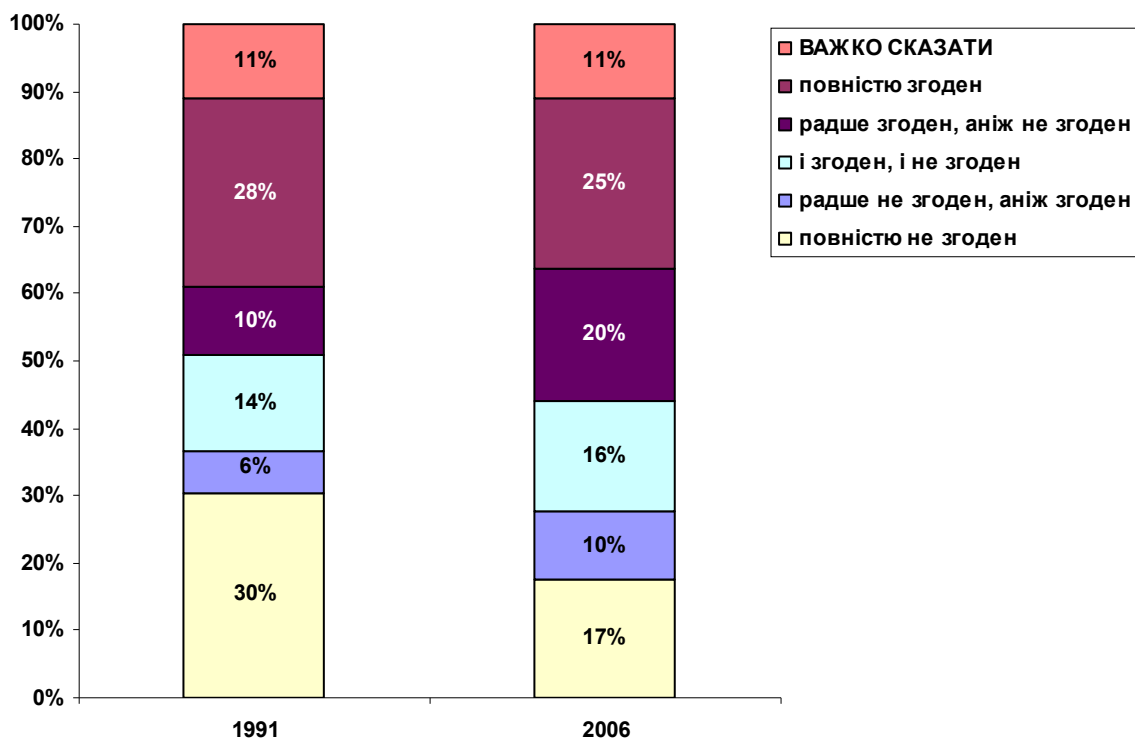
Ставлення до сексу без сім'ї та сім'ї без шлюбу: 15 років тому і зараз

Д. Кракович

За даними досліджень КМІС
1991 та 2006 років

1. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

2000 опитаних, Україна, 18+ років

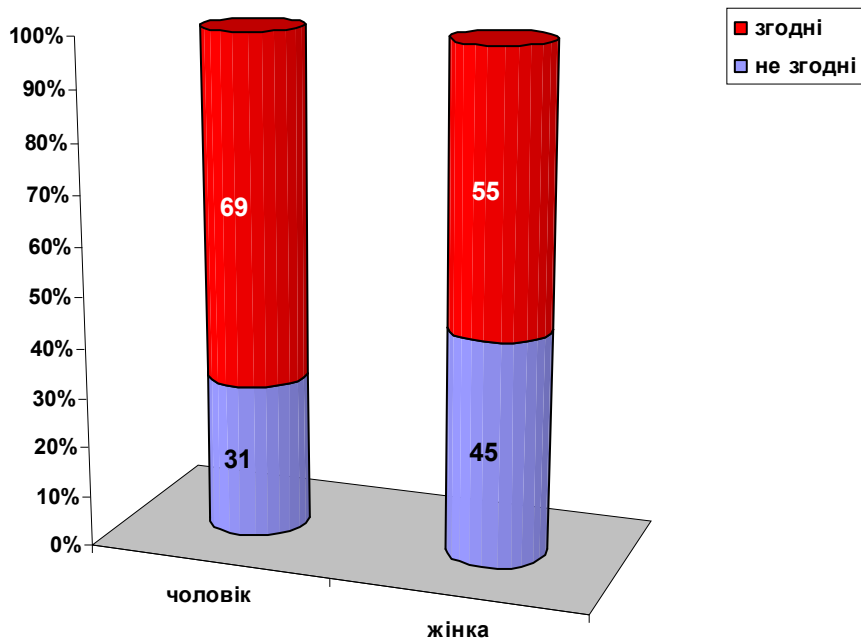

У порівнянні із 1991 роком у 2006 році зменшилася з 36% до 27% частка не згодних що сексуальні відносини до шлюбу цілком припустимі* та збільшилася із 38% до 45% частка згодних що сексуальні відносини до шлюбу цілком припустимі*

*різниця є значущою з ймовірністю 0,99

2. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

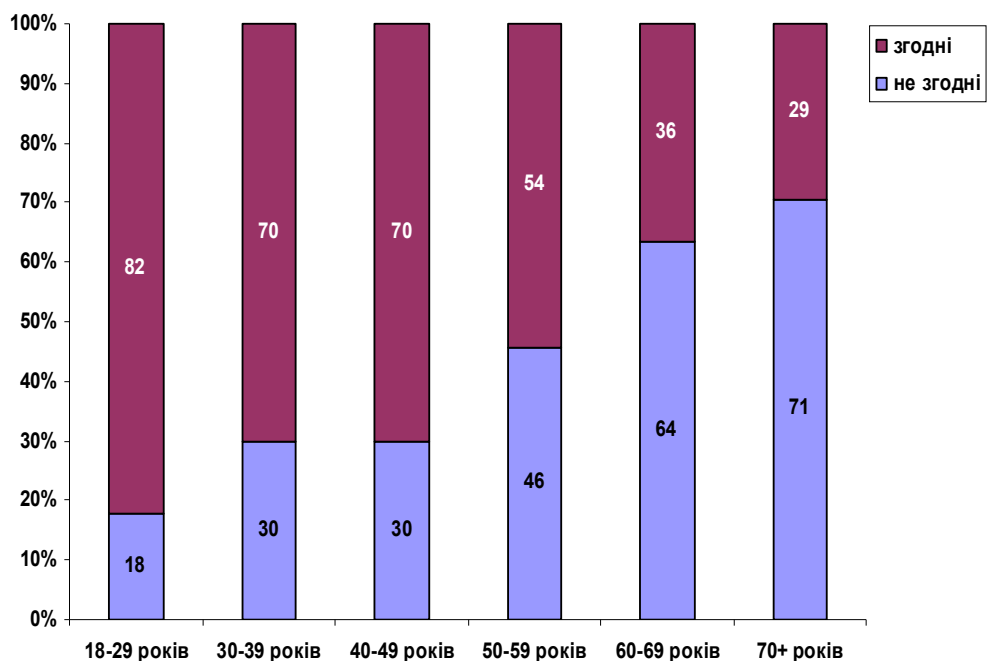
в залежності від статі опитаних, Україна, 18+ років, 2006 рік

Серед чоловіків більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

3. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

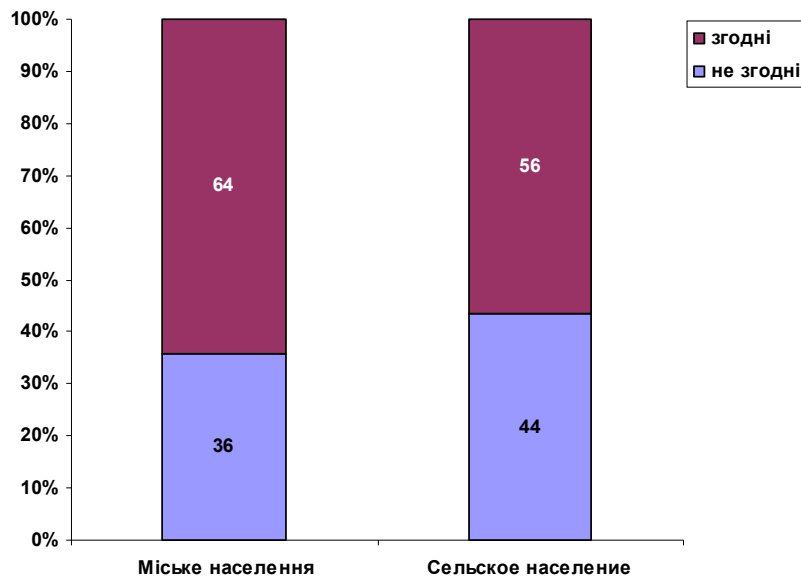
в залежності від віку опитаних, Україна, 18+ років, 2006 рік

Серед молодших вікових груп значно більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

4. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

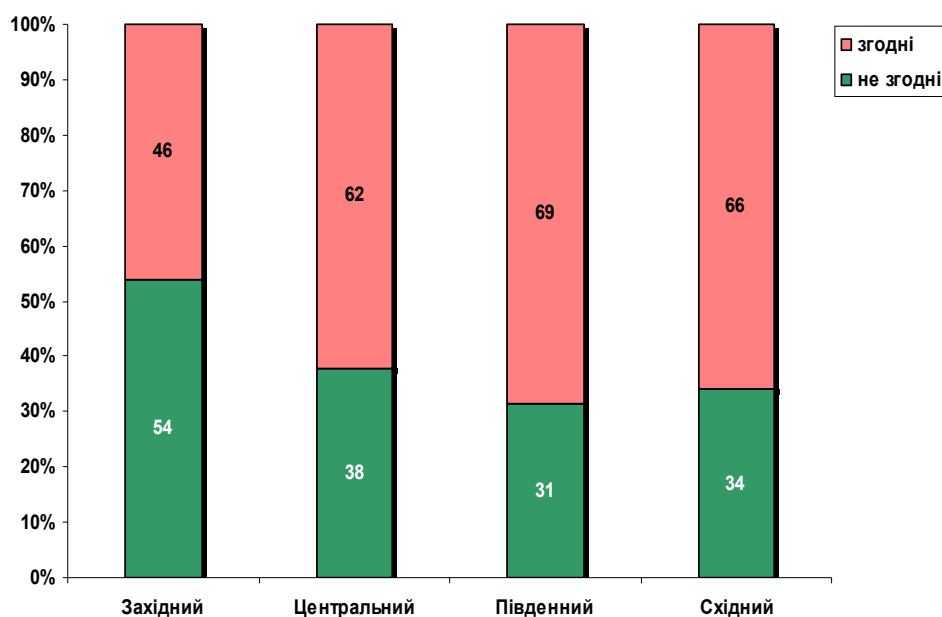
в залежності від того мешкають опитані у місті чи на селі, Україна , 18+ років, 2006 рік

Серед міського населення частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі, більше.

5. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

в залежності від регіону де мешкають опитані, Україна , 18+ років, 2006 рік

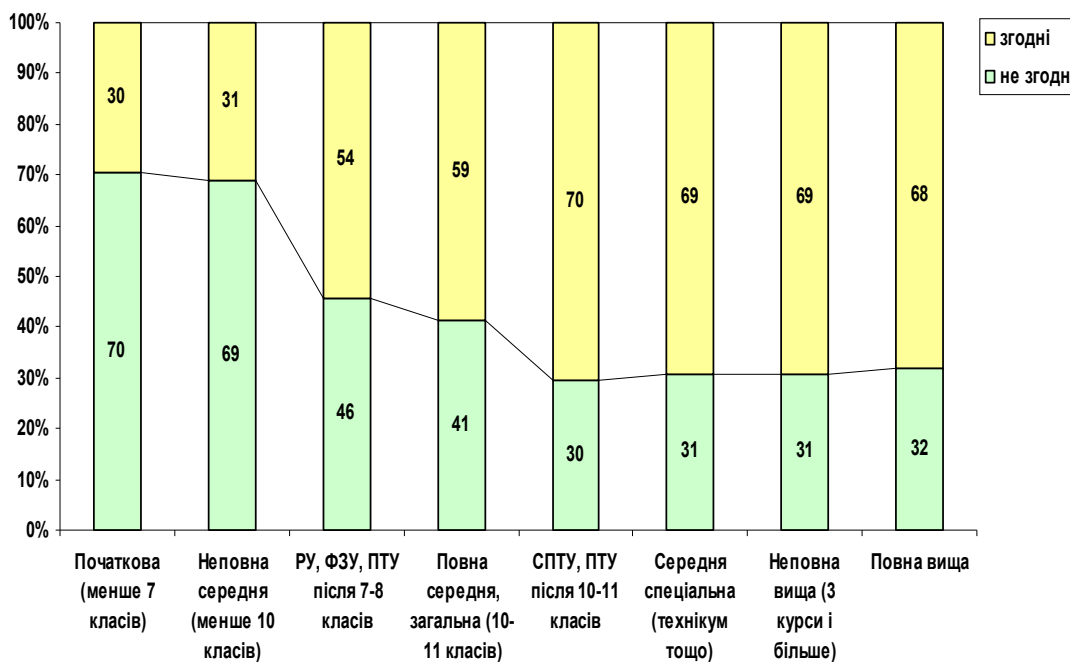

На заході країни - найменша частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

На півдні - найбільша частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

6. Якою мірою Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

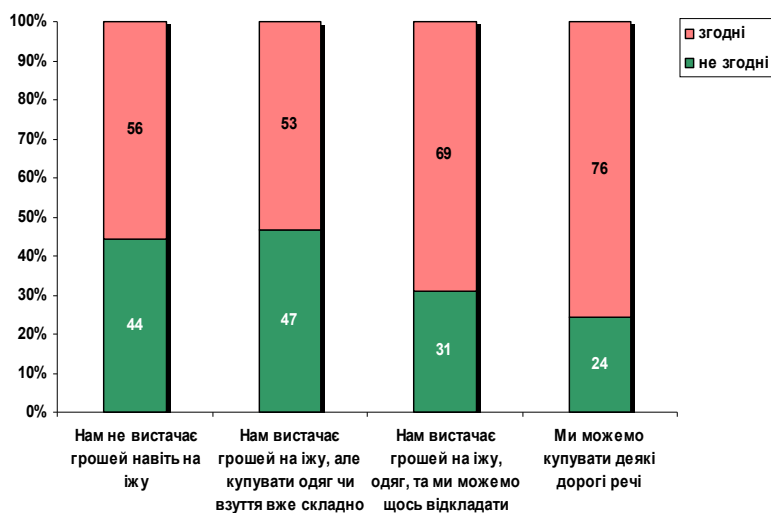
в залежності від рівню освіти опитаних, Україна, 18+ років, 2006 рік

Серед більш освічених людей більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

7. Якою мірою Ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

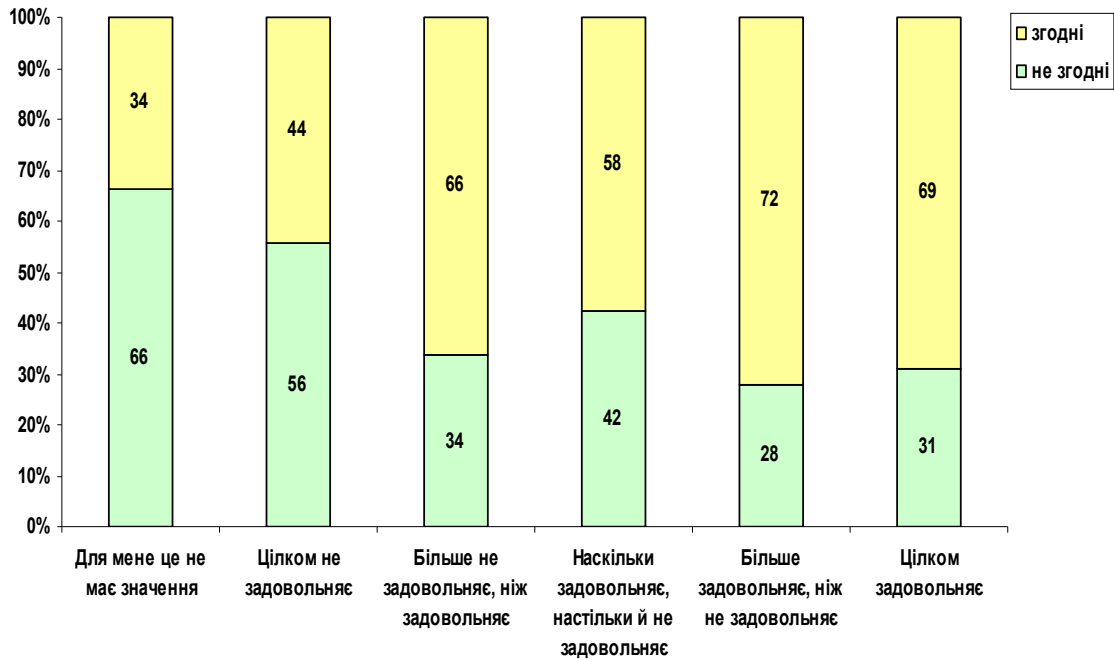
в залежності від матеріального стану опитаних, Україна, 18+ років, 2006 рік

Серед більш заможних людей більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

8. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

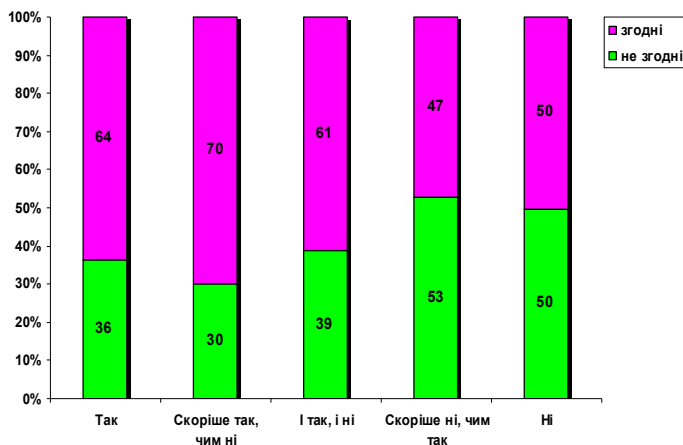
в залежності від задоволеності опитаних своїм інтимним життям, Україна , 18+ років, 2006 рік

Серед людей, задоволених своїм інтимним життям, більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

9. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі”?

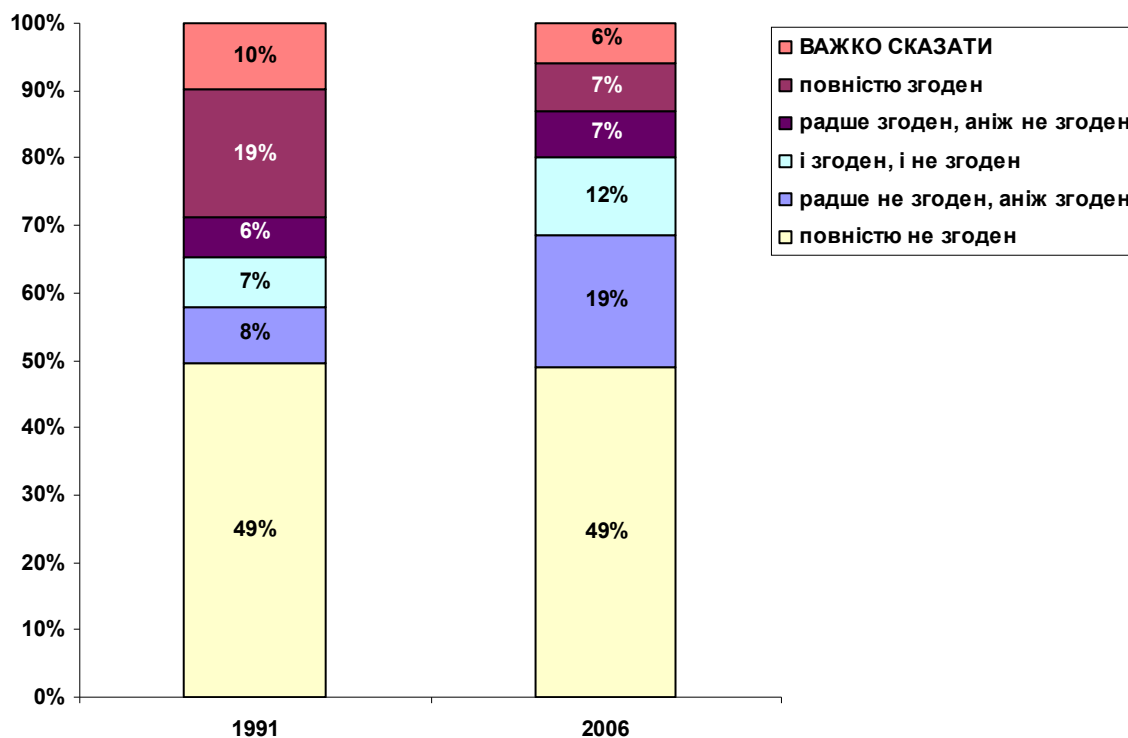
в залежності від того чи вважають себе опитані щасливими, Україна , 18+ років, 2006 рік

Серед більш щасливих людей більше частка згодних, що сексуальні зносини до шлюбу цілком припустимі.

10. Якою мірою Ви погоджуєтеся чи не погоджуєтеся із судженням “Шлюб як спосіб існування сім’ї - застарів”?

2000 опитаних, Україна, 18+ років

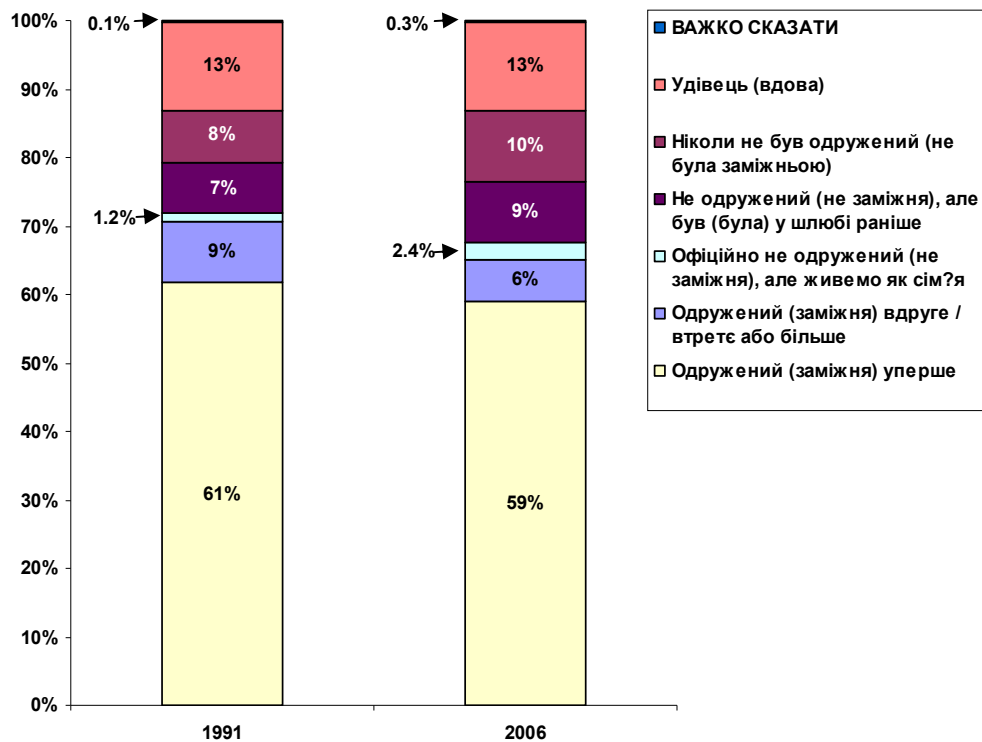

У порівнянні з 1991 роком у 2006 році з 57% до 68% збільшилася частка не згодних що шлюб як спосіб існування сім’ї застарів* та з 25% до 14% зменшилася частка згодних що шлюб як спосіб існування сім’ї застарів*

*різниця є значущою з ймовірністю 0,99

11. Сімейний стан

2000 опитаних, Україна, 18+ років

У порівнянні із 1991 роком все менше людей перебуває у шлюбі:

- зменшилася частка одружених із 70% до 65%*
- збільшилася частка тих, хто перебуває у “цивільному шлюбі” із 1,2% до 2,4%*
- збільшилася частка розлучених із 7% до 9%**
- збільшилася частка неодружених із 8% до 10%*

*різниця є значущою з ймовірністю 0,99

**різниця є значущою з ймовірністю 0,95